

А  
136601

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

На правах рукопису

ПОГРЕБЕННИК Володимир Федорович

УКРАЇНСЬКА ПОЕЗІЯ КІНЦЯ ХІХ - ПОЧАТКУ ХХ ст.

ТА ФОЛЬКЛОР

(ДО ПРОБЛЕМИ ЕСТЕТИЧНОЇ СПІВДІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ

ПОЕТИКИ І НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ)

Спеціальність 10.01.03 - Українська  
література

10.01.09 - Фольклористика

А в т о р е ф е р а т

дисертації на здобуття вченого ступеня

доктора філологічних наук

*Вухань*

Київ - 1992

Наукова бібліотека  
ім. М. Максимовича

**КНУ**

ім. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА



**136601A**

1 чл. 10.01.03

Ц 0.00

Робота виконана на кафедрі української літератури Київського державного педагогічного інституту імені М.Драгоманова.

Офіційні опоненти:

доктор філологічних наук, професор БОЙКО В.Г.  
доктор філологічних наук, професор ОХРИМЕНКО П.П.  
доктор філологічних наук, професор ФЕДЧЕНКО П.М.

Провідна установа – Львівський університет імені І.Франка / кафедра української літератури ім. академіка М.Возняка/.

Захист відбудеться "4" декабря 1992 р. в "14" год. на засіданні спеціалізованої ради Д 0681821 по захисту дисертації на здобуття вченого ступеня доктора наук при Київському державному університеті ім.Т.Г.Шевченка за адресою: 252017, Київ, бульв.Т.Шевченка, 14.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці університету.

Автореферат розіслано " " \_\_\_\_\_ 1992 р.

Вчений секретар  
спеціалізованої ради  
кандидат філологічних наук

Л.Ф.Дунаєвська

Ш 5(44к)5-312

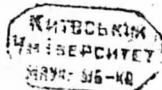
## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Проблема "Література і народна творчість" - складна, делікатна й водночас багатогаспектна, пов'язана з широким колом історико-літературних, естетичних і теоретичних питань. Розкриття реальних зв'язків уснопоетичної й літературної творчості в їхньому розвитку, зв'язування значимості фольклору як певної традиції сприяє висвітленню особливостей функціонування різних художніх напрямів та індивідуальних стилів, генези літературних творів і образів, прикмет образного мислення письменників тощо.

Розуміючи фольклоризм як ідейно-естетичну категорію, що виявляється в прямому чи опосередкованому відтворенні, трансформації або й розвитку літературно-структурно-художніх елементів фольклору, його традиційних прийомів чи принципів, вважаємо: це поняття дозволяє окреслити поширені типи "зустрічей" митця з народною словесністю. Водночас найскладніші вияви дійсних фольклорно-творчих зв'язків /ряд типологічних тотожностей, феномен міфотворчості/ не покриваються терміном, а вимагають "посвідчень" глибших за констатації очевидно-апріорних міжсистемних контактів.

У нашому новому письменстві в зв'язку з відомими суспільно-політичними й ін. обставинами процес адаптування фольклору при вибірковості звертань мав характер художньої необхідності, зумовлювався також дією власне літературних чинників. Особливо потужним був вплив фольклору в добу національно-визвольних, державотворчих змагань, коли він розмаїто виявився в художньому масиві, витворюючи естетичне багатство і цілу культуру опосередкування /Г.Чупринка, С.Черкасенко, В.Пачовський, П.Тичина й ін./ Повчальні моменти "комунікабельності" творчої особистості з народно-національним світом останніх півтора десятиліть ХІХ й двох перших - ХХ-го ст. якраз і становлять собою зміст реферованої роботи.

Замкнуте коло історичного життя України окресленого періоду - від реакції царату до встановлення більшовицького режиму - визначило ідейні параметри й емоційну тональність літературно-фольклорних зустрічей. Та поетів різних поколінь і напрямів об'єднувало визнання потреби включення художнього досвіду фольклору в літературний. У цьому розумінні співдіяли як ті автори, що спілкувалися з народнопоетичною творчістю широко /І.Франко, Леся Українка, Б.Лепкий/, так і ті, в котрих складно побачити конкретне ставлення до фольклору /М.Семенко/.



Вісно, відношення письменника до фольклору /як і те, фіксувати текстуально чи ні йому "залежність" від нього/ є внутрішньою справою суб'єкта творчої діяльності. Але, розрізняючи принципове значення фольклору для митця та його практичне використання в творчості, було б аберацією вважати: фольклоризм, мовляв, має велике значення, коли ми звертаємося до "Ліса Микити" й "Лісової пісні", й чисто теоретичне щодо "Похорону" й "Блакитної троянди". Прецінь органічно пов'язаний із народною культурою митець /ними й були І.Франко та Леся Українка/ не чергують включення свого образного мислення у фольклорну систему з виключеннями з неї. Радше фольклоризм у складних випадках набуває особливих дроблених чи навіть прихованих форм. Аналогічно не слід убачати склад проблеми тільки в набутку тих авторів, контактування яких із народною словесністю відзначалося різкою специфікою, було традицією творчої. Бо ж і "відфольклорно"-ілюстративна масова література України, велими багата на "реєстровані" фольклорно-етнографічні вкраплення й цілі вставки, по-своєму відзеркалює питому традицію поетичного руху, нерідко наочно показуючи, як скочувалися його можливості.

При такому підході поле літературно-фольклорних "зустрічей" поширюється практично на всіх діячих авторів, у чому й переконують їхня творча практика. До усвідомлення цього підводить також розповіджений тип поета, зрослого в кліматі фольклоризму багатої щодо цього України. Це - виходець із народу /чи бодай пов'язаний багатьма ланками з його життям/, збирач, публікатор, носій, а то й дослідник народної творчості, його літературний "огранівач". Дехто, як-от П.Думка, взагалі будують свій метод на основі фольклорного; для інших, наприклад І.Манжури, розмаїте спілкування з словесністю народу становить основу і смисл життя.

Потребу й перспективи абсорбуюче-трансформуючої фольклор величезної роботи літератури обстоювали теоретико-літературні міркування поетів і фольклористів. Так, аспект народної культури як певної сторони дійсності включало розуміння Франком специфіки літератури як вірного зображення життя, огрітого авторовим чуттям, надиханого глибшою ідеєю. Обстоюючи ту думку, що "Народна література мусить виробитись на ґрунті насущних проблем народних"<sup>1</sup>, П.Грабов-

<sup>1</sup> Грабовський Павло. - Вибр. твори: В 2 т. - К., 1985. - т.2. - С.50.

ський акцентував: така література мусить бути "широ народолюбна" та мати гармонійний із "національно-країнною закраскою" загальнолюдський зміст. Взаємодія з фольклором він розумів не як поверхове наслідування чи переробки в дусі "торбин реготу", а як творче засвоєння мотивів і довершеної форми народної поезії. Плідність глибокосутнього засвоєння письменством пісечності народу, цього "нештучного" породження народної душі, обстоювала в передмові до власних перекладів давньоєгипетських пісень Леся Українка, яка не сприймала фетишизації "народних святощів". Взаємозбагачення духовними цінностями вважали необхідною властивістю літературно-фольклорного спілкування Б.Грінченко /передмова до т.Ш "Етнографических материалов..."/, А.Кримський /вступне слово до книжки В.Клоутона про казки/, В.Шурат /рецензія на збірник пісень Т.Федика/. Від'ємні риси цього спілкування, а не сам цей процес зумовили виступ М.Вороного проти "народницького шаблону" /О.Білецький/ у його формах, неприйняття речником єднання із загальноєвропейським духовним процесом тієї поезії-катеринки, що фальшиво переспівувала "старі збиті співи".

Аксіоматичним в українській теоретико-літературній думці зламу століть стало визнання фольклору не тільки "пнеи", із якого розвинулась поезія артистична, а й стимулятором художнього зростання її авторів, цінним джерелом народознавчих знань, багатим мистецьким арсеналом /розвідки Франка про М.Шашкевича, Т.Шевченка й ін., стаття В.Гнатюка "Українська народна словесність", праці М.Сумцова і т.д./ При цьому результативність фольклоризму залежить у першу чергу від ступеня талановитості письменника. "В нас є матеріал в народній словесності на найвищі досягнення духа, треба тільки творців"<sup>1</sup> - писав В.Пачовський, на думку якого зразком для сучасного поета є народна пісня.

Спілкуючися з літераторкою-початківцем К.Попович, І.Франко у листі від 9 червня 1884 р. радив їй глибше вистудіувати не тільки європейську поезію, а й народну пісенність /"форма людської пісні давала б новим думкам... незвичайну принаду"<sup>2</sup>/. Безпосередньо

<sup>1</sup> Пачовський Василь. Моя сповідь. - Збір.твори: В 2 т. - Філадельфія-Нью-Йорк-Торонто, 1985. - Т.2. - С.30.

<sup>2</sup> Франко Іван. Збір.тв.: У 50 т. - К., 1986. - Т.48. - С. 456.

пов'язані з функціонуванням міжсистемної взаємодії Франкові застереження не тільки молодим про небезпеку потрапити в полон етнографічних "шаблонових аксесорій" чи дрібного парафразування народної пісні без проблиску якоїсь "власної мислі автора". Симптоматично: альтернативу літературній модерній метр української критики вбачає саме в фольклорі, пропонуючи натомість письменникам орієнтуватися на "реалізм" і мелодійність народних пісень як на артистичну школу.

Головні параметри взаємодії двох систем дещо схематично, але присутньо В.Щурат у згаданій рецензії окреслив як "зачарований круг" "позичок" і "відач". При цьому серцевиною кожної національної літератури, справаньом школою благородства для читачів С.Яричевський слушно вважав зрослі на фольклорному прикорні віршовані епічні твори /трактат "Мистецтво і естетика в середній школі"/. А Ф.Колесса, не боячися перебільшення, поставив народнопоетичну творчість перед самим життям в якості головного чинника оновлення українського письменства від часів І.Котляревського. Нарешті, ще в ту добу дослідники вказали на пекучу до сьогодні необхідність дослідити форми і вияви впливу фольклору на культурний процес усіх періодів: "Дуже корисний вклад уніс би в історію нашої літератури той, хто підоймився б праці, в якій розібрав би подрібно ті твори наших письменників, на яких відоймився вплив народної творчості. Аж тоді виявилася б вповні зв'язь між нашою писаною й усною літературою..."<sup>1</sup>. Таке завдання в числі інших і ставимо, власне, перед собою.

Закладений ученими XIX-поч.XX ст. фундамент вивчення літературно-фольклорної дифузії був значно розбудований за кілька останніх десятиліть. Зусиллями західних, у т.ч. діаспорних дослідників - Р. і Д.Мітчеллів, Д.Хансена, Дж.Гібіана, Дж.Грабовича, Л.Плюща, П.Ковалева, Ч.Піві й ін. - було розкрито внутрішній механізм міфологічних відображень та висвітлено їхні форми, історичний розвиток, стилістичномовні вияви. Широке застосування фольклористичної перспективи не як самоцілі дозволило збагатити загальноприйняте розуміння творчості класиків світової літератури, показало: "фольклорними" є навіть, здавалося б, найбільш "нефольклорні" письменники

<sup>1</sup> Гнатюк В.М. Вибрані статті про народну творчість. - К., 1966. - С.41-42.

/Достоевський, Фолкнер/.

Досить широке масштабами вивчення проблеми в тодішньому СРСР при докладно-фактографічному з'ясуванні "використання" чільними авторами фольклору підпорядковувалось аберративній методології антагоністичного протиставлення якихось двох культур у кожній національній культурі "класового суспільства". Проте кожна внутрішньо єдина /також й практично була українська національна/ культура не двокультурна - буржуазна і пролетарська, - а багатокультурна завдяки різним мистецьким концепціям, неоднаковим джерелам. Методологічна залежність від універсального "основоположного" вчення марксизму-ленінізму мала такі від'ємні практичні наслідки, як замовчування національної природи фольклоризму митця, піднесення його соціальних, ідейних сторін над естетичними, а його історії в реалізмі - над ін. етапами; вилучення з позанаукових міркувань із оперативного поля досліджень багатьох і багатьох авторів і творів як "націоналістичних", а також нових фольклорних пластів /авторської стрілецької пісні/; фальсифікація оцінок і доробку поетів /від П.Куліша до П.Тичини/.

Все ж так званими радянськими літературознавством і фольклористиком був накопичений, опублікований і загалом вивчений значний фактичний матеріал, досліджена роль фольклору в набутку класиків і збагаченні письменства різних епох, визнано історичну закономірність цього процесу, поставлено проблему в аспекті теоретичному. Українська наука в розробці літературно-фольклорних контактів значно поступається перед російською /тут завершується кількатомне академічне видання "Русская литература и фольклор: XI-XX ст.", видано монографічні праці цього аспекту - узагальнюючі, також про окремих письменників/. Не випереджає й білоруську /синтетичні монографії П.Охріменка, С.Васильонка, М.Гринчика, В.Коваленка, збірник "Рівні фольклорних впливів" і ін./ До активу ж науки української можна зарахувати важливі монографії про закономірності й особливості літературно-фольклорних взаємовпливів в українському давньому - М.Грица<sup>1</sup>, О.Мішанича<sup>2</sup>, передшевченківському - О.Гончара<sup>3</sup> - письменстві

<sup>1</sup> Грицай М.С.: Українська література ХУІ-ХУІІІ ст. і фольклор. - К., 1968; Давня українська поезія/Роль фольклору у формуванні образного мислення українських поетів ХУІ-ХУІІІ ст. - К., 1972; Давня українська проза/ Роль фольклору у формуванні образного

та в літературі радянського часу – В.Бойко<sup>1</sup>. Крім них, вийшли нарис з історії спілкування з народною поезією окремих письменників і митців – О.Дея<sup>2</sup>, "портретні" книжки й брошури цього плану – серед них і про фольклоризм поетів XIX-поч.XX ст. Т.Комаринця<sup>3</sup>, знову ж О.Дея<sup>4</sup>, М.Пазяка<sup>5</sup> й автора цих рядків<sup>6</sup>. Опубліковано також ряд присвячених цій проблемі статей<sup>7</sup>, захищено кілька дисертацій; принагідно до неї звертаються й автори різнотипних досліджень<sup>8</sup>; видано фольклорні записи ряду письменників цього часу.

Однак дотепер не маємо спеціальної праці про фольклорно-творчі зв'язки літератури /чи вужче – поезії/ кінця XIX – поч. XX ст., не з'ясовано етапи й особливості історії українського літературного фольклоризму, не вивчено форми й еволюції народнопоетичних відо-

- 
- мислення українських прозаїків XVI-початку XVIII ст. – К., 1975.
- 2 Мишанич О.В. Українська література другої половини XVIII ст. і усна народна творчість. – К., 1980.
- 3 Гончар О.І. Українська література передшевченківського періоду і фольклор. – К., 1982.
- 1 Бойко В.Г. Поетичне слово народу і літературний процес. – К., 1965.
- 2 Дей О.І.: Сторінки з історії української фольклористики. – К., 1975. – 271 с.; Спілкування митців з народною поезією/ Іван Франко та його оточення. – К., 1981.
- 3 Комаринець Т.І. Шевченко і народна творчість. – К., 1963.  
Цьому питанню присвячено також змістовний розділ у кн.: Коцюбинська М.Х. Етюди про поезику Шевченка. – К., 1990. – С.66-148.
- 4 Дей О.І. Іван Франко і народна творчість. – К., 1955.
- 5 Пазяк М.М. Юрій Федькович і народна творчість. – К., 1974.
- 6 Погребенник В.Ф. Народна творчість натхнення/ До 120-річчя від дня народження Лесі Українки. – К., 1991.
- 7 З числа новіших – Погребенник В.: Поети – "молодомузівці" та фольклор. – Слово і час. – 1990. – № 9. – С.56-61; Українська поезія кінця XIX-початку XX століття і фольклор. – Українська мова і література в школі – 1991. – № 8. – С.85-91.
- 8 Докладно – в розділі про поему на сюжет із фольклору в кн.: Каспрук А.А. Українська поема кінця XIX – початку XX ст. – К., 1973. – С.59-101.



бражень в абсолютній більшості поетів згаданого періоду /як не перевидано давнішої бібліографії фольклорної літератури О. Андрієвського, не те що не складено нової/. Особливо бракує сучасних праць про функціонування літературних напрямів і жанрово-стильових тенденцій кінця ХІХ-початку ХХ ст., самих науково-критичних повних видань поетичного масиву цього часу, письменницьких записів і досліджень народнопоетичної творчості, аналітичних розвідок про ширше коло авторів, історії й теорії фольклору.

Окрім того, українське літературознавство й фольклористика досі "не мають ще не тільки праць методологічного характеру про взаємовідношення фольклору і літератури у новому письменстві, а й навіть достатньої кількості концептуальних статей про основні аспекти такого вивчення"<sup>1</sup>. Це значно ускладнює дослідження проблеми, в вирішенні якої час перейти від традиційного плану виявлення контактних і генетичних зв'язків двох систем до вивчення їх типологічних "співпадань", від реєстрації іманентних фактів "живописного" інтересу до фольклору - до з'ясування цих зв'язків через специфіку їхнього переломлення в творчих методах і стилях.

Отже, актуальність пропонованого дисертаційного дослідження бачиться, крім усього вищесказаного, в тому, що сама обрана проблема - стара й вічно нова, - цілковито нез'ясована на матеріалі поетичного доробку переважачої більшості розглядуваних авторів, так суголосного не в одному текстово-емоційному випадку часові нової незалежної української держави ХХ ст.

Метов й завданнями роботи є дати завершене синтетично-аналітичне дослідження панорами літературно-фольклорних зв'язків кінця ХІХ - початку ХХ ст., що відповідно до перспективних сучасних підходів мало б превалюючий літературознавчий аспект /становлення, еволюція та специфіка фольклоризму письменника; народнопоетичні джерела індивідуальної творчості; внутрішньосистемна трансформація уснопоетичних мотивів, образів, жанрів; роль безпосередньої й опосередкованої народної традиції в різних естетичних структурах; художня асиміляція української поезії народної словесності в контексті аналогічних процесів європейської літератури тощо/. Також поєднувало б його з фольклористичним /література як документ

<sup>1</sup> Яценко М.Т. На рубежі літературних епох. - К., 1977. - С.63.

буття фольклору; народнопоетична генеза літературних елементів; факти "зворотного зв'язку" - фольклоризації явищ індивідуальної поезії/ і лінгвістичним /ідентифікація прониклих уснопетичних компонентів лексики, синтаксису; врахування специфічної семантики народного слова/ аспектами.

Предметом вивчення є основний корпус зануреної в фольклорну стихію української ліричної, ліро-епічної й епічної поезії другої половини 80-х рр. ХІХ - 10-х рр. ХХ ст. в її характерних виявах /окрім перекладів, а також творів для дітей/. Такий вибір ідейно багатого й естетично розмаїтого матеріалу, цілком достатнього для з'ясування особливостей і форми олітературення фольклору, зумовлений тим, що особливо багатостороннім і опосередковано-складним є його вплив саме на поезію.

Джерелами дослідження були: художня, історико-літературна, методологічно-теоретична, фольклористична, критична, публіцистична й мемуарна література, епістолярна спадщина письменників. Також - архівні матеріали, в т.ч. фольклорні записи Відділу рукописів Інституту літератури ім.Т.Шевченка, фондів Інституту мистецтвознавства, фольклористики й етнології ім.М.Рильського АН України, Центральної наукової бібліотеки ім.В.Вернадського і Львівської наукової бібліотеки ім.В.Стефаника, літературно-меморіальних музеїв І.Франка, Лесі Українки, М.Рильського у Львові й Києві, а також Української бібліотеки ім.Головного Отамана С.Петлюри в Парижі.

Методологія й загальна методика дослідження. В з'ясуванні проблеми фольклоризму значення основного методологічного набуває принцип історичного розвитку, що разом із фольклорно-етнографічним джерелознавством дозволяє глибше пізнати поетичний образний ряд. Окрім традиційної історико-літературної методики, сучасне наукове дослідження зв'язків книжної і народної словесності реалізує свої завдання на основі застосування окремих принципів системного підходу, вживання категорії "опозиція" й ін. У роботі використовувались також метод ідентифікації художньо перетвореного фольклору, прийоми компонентного й ідейно-естетичного аналізу місця й функції його в літературі. При вивченні проблеми фольклоризму як явища світоглядного, пов'язаного, але не тотожного з народністю, опором послужив набуток літературно-критичної думки минулого /І.Франко, В.Гнатюк, М.Зеров і ін./ та праці сучасних учених з України та

з-поза її меж.

Наукова новизна реферованої дисертації полягає перш за все в тому, що вона є першою спробою докладної дистрибуції і синтетичного комплексного дослідження проблеми літературно-фольклорної дифузії як "загальної риси" /М.Зеров/ української поезії кінця XIX-поч.XX ст. Кризь призму письменницьких суспільно-літературних доль прочитується внесок фольклору в боротьбу української літератури за ідеали суспільного прогресу, творення культури опосередкування, ідейного переосмислення й естетичної актуалізації народної творчості. Вперше визначаються етапи художнього освоєння фольклорної стихії, основні форми її "матеріалізації" чільними авторами в зв'язку з розвитком їхніх методів і стилів, в оперативне поле вводиться "відфольклорний" доробок понад ста взагалі недосліджених поетів згаданого періоду. При цьому увага приділяється всім рівням взаємин митця з уснопоетичною творчістю - від дрібних фольклорних "інкрустацій" до глибинної взаємодії народної традиції з естетиком поета. Такий підхід до вивчення проблеми дозволив також уточнити історико-літературне розуміння фольклоризму видатних письменників, глибше проаналізувати масив літературно-фольклорних "зустрічей" багатьох інших авторів, дослідити сам історичний феномен взаємодії двох художніх систем.

Практична цінність дослідження: здобуті узагальнені результати і висновки дисертації вагомі при розробці цілісної концепції зв'язків із фольклором усієї української літератури кінця XIX-поч.XX ст., для дальшого вивчення розвитку літературного процесу на Україні, розкриття категорій національної самобутності й народності нашого письменства. Теоретичні висновки роботи, аналітичний розгляд конкретних творів, які не були до того його предметом, можуть бути використані при написанні праць із історії української літератури та фольклористики, коментуванні творів у виданнях спадщини поетів, у біобібліографічних й ін. роду довідкових виданнях, а також стати відповідним пунктом для нових літературознавчих досліджень.

Апробація роботи. Основні положення дисертації викладені в 26 наукових публікаціях, у т.ч. книжечках "Володимир Самійленко" /К., 1988/, "Народна творчість натхнення" /К., 1990/, трьох розділах колективного підручника "Історія української літератури кінця XIX - початку XX століття" /К., 1991/ тощо. З проблематики

роботи протягом 1981-1992 рр. прочитано цілий ряд наукових доповідей на республіканських конференціях у містах Луцьку, Сумах, Кіровограді, Чернівцях, Житомирі, Івано-Франківську, Львові та Києві. Крім того, автор дисертації виступив із рефератами про літературно-фольклорні впливи на міжнародних колоквиумах у Будапешті /1988/, Вроцлаві /1989/, Нансі /1990/, Брюсселі /1992/ на п'ятому франко-українському симпозиумі в Парижі /1991/. Матеріал і висновки роботи використовуються в практиці викладання історії української літератури в Київському державному педагогічному інституті ім.М.Драгоманова.

Структура й обсяг дисертації. Вона складається зі вступу, двох розділів /перший: "Парадигматика й рівні літературно-фольклорного синтезу в поетів кінця ХІХ століття"; другий: "Лірична й епічна поезія початку ХХ ст. - новий естетичний етап "олітературення" фольклорних традицій"; обидва налічують відповідно п'ять і шість підрозділів/ та висновків. Обрана структура дозволила, загалом дотримувчися хронології, не знівелювати певної особистісної автономії визначного митця в спілкуванні з фольклором /підрозділи про І.Франка, Лесь Українку, Олександра Олеся й М.Вороного/, простежити специфіку процесу на матеріалі руху літературних напрямів і згуртувань<sup>1</sup>, спільні й відмінні параметри взаємодії з народною творчістю поетів менш значних /"підроздільні" образно-тематично-жанрові пов'язання/, сфокусувати й окремі питання /приміром, українська поезія й інонаціональний фольклор/. Обсяг - 442 с.

#### Основні положення, які виносяться на захист:

1/ закономірність, історична змінність неоднотипних, залежних від потреб часу та рівня письменства зв'язків "література-фольклор";

2/ типова для епохи й України "повсюдність" фольклору як передумова двосистемної взаємодії, відсутності поетів, для яких фольклорна стихія була б далекою чи незрозумілою;

3/ шлях від романтизму до нових напрямів творчості поч. ХХ ст.: перехід від наслідування й художніх обробок фольклору до культивування трансформуючих підходів, оновлюючого розвитку тради-

<sup>1</sup> Поділ за напрямками, звісно, не виключає й моменту умовності - адже нерідко доробок одного митця не вкладається в рамки одного методу, поєднує, приміром, романтизм і реалізм.

ції;

4/ етнографізм і міфологізм – органічні різновиди фольклоризму, підлягаючі аналітичному розглядові;

5/ опозиційні до фольклору фактори: додання значними митцями поляризації образів і певних характерологічних схем, народнопоетичної імперсональності, "відфольклорних" смисл-кліше тощо;

6/ "націоналізація" інонаціональних міфо-фольклорних елементів як вияв консолідації літератур при збереженні питомих "грунтових" їхніх ознак;

7/ три основні етапи міжсистемної взаємодії на Україні кін. XIX – поч. XX ст., якісно відмінні й своєрідні: романтизм, реалізм, модернізм;

8/ результативність спілкування: фольклоризм як засіб збагачення літератури національним елементом, надання письменнику глибокого художницького відчуття тощо.

#### ЗМІСТ РОБОТИ

В першому розділі дисертації "Парадигматика й рівні літературно-фольклорного синтезу в поетів кінця XIX ст." досліджуються питання фольклорно-етнографічного контексту поезії останніх "класичних" романтиків П.Куліша, Я.Щоголева; висвітлюється інтрасистемна взаємодія в творчості реалістів-"народників" старшої і наступної генерацій та поповнення естетичного тезаурусу мотивами й образами освоєного інонаціонального фольклору.

Де в чому тотожна еволюція П.Куліша і Я.Щоголева, для яких уснопоетична творчість була "ключем до духа українського народу" /Ю.Шевельов/, відбиває рух усієї двосистемної взаємодії – від екстрасистемних запозичень фольклорних сюжетів, жанрів, образів до виникнення певних антитестичних факторів. Так, від сприйняття традиції /в Куліша – навіть від пильного й подекуди педантичного слідування за моделями народного епосу/ через зрослу самостійність у ставленні до неї, навіть відхід від усталених "освітлень народної поезії" /М.Зеров/ у зб. "Ворскло" й "Хуторна поезія" ці митці прийшли до повернення, щоправда вже на новому рівні, на "круги своя" в останніх речах. Аналогічно на версифікаційному полі з розвитком поетів простежується спільна тенденція опозиції до

народних віршових канонів – скажімо, поступове витіснення коломийкового метру "засманськими" акцентуаційними схемами.

"Відфольклорно" – романтичний образ народного співця – кобзаря "обростає" в "пізніх" Куліша й Щоголева авторськими інференціями: в першого підпорядковується концепції соціально незаангажованого митця в "святій самотині", набуває проєкції історизму й автобіографізму; в другого – показує небезпеку замулення історико-героїчної пам'яті в народі, романтизується /пор. поему "Золота бандура" та її джерело – народне оповідання зі зб.Новосельського/. Загалом же в художніх осмисленнях образу спостерігається "вистигання" козацького пафосу, домінують /О.Пчілка, С.Воробкевич/ меморативно-естетичні інтерпретації. Індивідуальної ідеологічної розбудови зазнала й "думна" фабула "Марусі Богуславки". Лейтмотив поеми /світло "з востоку"/, звісно, чужий "букві" українського епосу. Проте, на думку автора дослідження "Турецька неволя", не його духові: Куліш помітив у думках і Корані спільне релігійно-етичне зерно. Фольклорне втрачає в поемі цілісно-системне значення, слугувачи джерелом переосмислюваних мотивів і ситуацій, виявляючись у спорадичному перейманні голосу й стилю народної поезії. "Моталася в нього на умі якась нута" /С.Смаль-Стоцький/ народної пісні чи ні при творенні ліричних партій "Марусі Богуславки", але вплив фольклору неодноразово виявляється в самій основі образного мислення автора, символіці поеми, "художливо-кунштовних" її висловах. Більше того, Куліш збагатив фольклор прекрасним, на основі його прийомів створеним плачем за Україною старих "в'язників", удавшись в цій частині й до елементів народної орієнтальної версіфікації.

Знає фольклористичне "вмотивування" й епічна поезія Щоголева /кінця Січі – в "народовому оповіданні" "Барвінкова стінка", що виявило творчу самостійність поета в перейманні народної основи/. Фольклорні мовнотилістичні реалії, що відбивають "процес згущення думки" /О.Потебня/, утворюють народно-історичний колорит останніх козацьких" поем С.Воробкевича. Коли в творах історичної теми цих авторів фольклорно-етнографічний контекст допомагає в осягненні філософської, соціально-психологічної репрезентативності в інформуванні про минуле України та його зв'язок із сучасністю, то в опосередковуваних народні повір'я та перекази творах Щоголева й Воробкевича фольклоризм сприяє утворенню художнього синтетизму.

Трактування традиційних протомотивів уявляє художницьку автономність автора "Лоскотарочки", що "ореалістичніше" їх і надає баладі міжчасового звучання, виявляє міру "поетичного язичництва" автора "Русалки Черемша". Іншого типу – опрацювання віршем "народових казаннів" /"Климентові млини", "Вовкулака" й ін. твори Щоголева/, в яких народ виступає в найхарактерніших проявах "старого етнографічного існування" /М.Сумцов/, а демонологічні образи "матеріалізовані" й уведені в реальну площину сільського життя.

Розвиваючися від фольклорних стилізацій до філософсько-психологічної інтерпретації народнопоетичних мотивів, "останні" класичні романтики збагатили історію міжсистемної взаємодії мистецьким відтворенням засобами "книжної" лірики різновидів народної, прорубували вікно українській пісні "в інтелігентні покої" /М.Петров/. Двосистемне спілкування виявило панівні форми фольклоризму: якщо в П.Куліша переважають трансформаційні процеси, то Я.Щоголев зорієнтований на збереження "одиниць" фольклору в близькому до архетипу вигляді.

Ейдологів й образність ліричних віршів реалістів-"народників" М.Старицького, Панаса Мирного, І.Манжури багато в чому визначає, крім безпосередніх навіянь самої дійсності, інтертекстуальний вплив записаних ними пісень. Ступінь близькості при цьому часом різкий, як у такому випадку:

Ой чого ж мені та журитися,	Чого мені журитися,
Якої неволи?	Якая подоба?
Що я зроду добра не згадаю,	.....
А горя доволі.	Що добра я не згадаю,
Хіба ж в мене та малі діти,	А горя доволі?
Якої нетечі? <sup>1</sup>	Чого мені журитися
	Якої нетечі? <sup>2</sup> /далі теж рядок

про дітей/. Однак при цьому вірш має багато художніх подробиць, відсутніх у записаній Манжурию в с.Олексіївці пісні, обсяг його значно більший, змодифіковано метр.

Узагалі ж на тлі поширеної "відфольклорної" характерології вирізняється козацьким персоналізмом герой Манжуриноного таки вірша "Бурлака" – сповнений корпоративної гордості вольовий антагоніст

<sup>1</sup> Народні пісні в записах Івана Манжури. – К., 1974. – С.272.

<sup>2</sup> Манжура Іван. Твори. – К., 1961. – С.75.

"дук-срібляників", описаний частково за зразком козака Голоти.

Ще тісніше, ніж у Манжури, поєднує синхронні з діакронними векторами образне мислення М.Старицького. Витворюючи дихотомію "Україна козацька" - "уявлена царатом", епік підпорядковує в баладі "Гетьман" уже апробовані романтичні прийоми умовності /в "За байраком байрак..." і "Великих роковинах"/ та сюжеттику народних легенд про героїв реалістичному гіркому аналізу стану батьківщини. А ось в "Орловому гнізді" Олени Пчілки фольклорне фігурує лише як атрибут зображуваного; супутня, але присутня ознака, що фіксується письменницею в силу принципів об'єктивного зображення; допомагає витворити історичний і національний колорит; виконує коментивну й експресивну функції.

Неодмінно знаходився "свій ряд" явищам народної творчості в процесі новаторського енциклопедичного спілкування з фольклором І.Франка. До нього ніхто в західноукраїнській поезії не культивував так часто і з таким успіхом той тип віршування, що полягав у передорученні виражальної функції простому селянинові. І, приміром, з фольклористичного погляду є потрібні важливими поетично зреферовані в "Ранку на пастівнику" наймитські "байки" про заляту царівну на скляній горі і т.п. Адже таким чином автор а/ зафіксував велику питому вагу чарівних казок у "репертуарі" хлопців; б/ окреслив орієнтацію непрофесійних "виконавців" на склад і настрої слухацької аудиторії і в/ посередньо задокументував широке побутування в Галичині на 1885 р. зразків жанру та власну добру обізнаність із ними.

Франкова лірика зб. "З вершин і низин" та "Зів'яле листя", творена "на нуту" в родної творчості, здавалося б, вичерпала авторові форми фольклоризму. Та наступні поетичні книжки, менше досліджені в цьому аспекті, відкрили нові можливості. Так, живомовно-народні фразеологізми ввиразнюють інтроспекцію ліричного героя - інтелігента циклу "Поклони" /"Мій Ізмарагд"/. Реалізоване на різних рівнях фольклорно-творче спілкування поета мало превалюючі факультативні вияви /"Строфи"/, переосмислювальну філософську глибину /"Притчі"/, іронічні конотації /"Легенди"/, політичний алегоризм /вставна приповідка про господаря й вужа з поеми "На Святоюрській горі", що закорінюється, на нашу думку, не в релігійно-дидактичній "Притчі про гадюку в домі", а в записаній самим Франком наприкінці XIX ст. на Підгір'ї народній оповіді про вдячність гадюки/. Те, як



Франко виводив народну творчість у народ, повертаючи її вже мистецьки обмежену, показує цикл "До Бразилії!". Від загального пафосу до художніх подробиць він типологічно зіставний із записом 1898 р. у с.Сухова "Піснев емігрантів прощальною" /зберігається в архіві Франка/ й історичною піснею "А в тім році вісімсотнім дев'ятдесят п'ятім", записаній М.Павликом від лірника Д.Рендевця.

Щедро, як і П.Куліш, уживавчи різноманітних /у т.ч. дроблених/ форм міксистемної дифузії, Франко ввів в опозиційну до міфологічної й літературної традиції /втеча героя-трікстера з Трої тлумачиться як антипатріотична/ моносцени "Великі роковини" козацьку пісню "Ой гук, мати, гук...". Вона виростає, зокрема в сприйнятті козака-невмираки, в символ незнищенності України – зокрема, тому, що, узглядавши варіативність тексту, поет образ не той, зафіксований записом Д.Яворницького варіант, де козаки п'ють горілку і підмовляють дівку, а той, де "веселюв та доріженьков...йдуть".

Взагалі ж у поезії Франка одвічну притягальну для мистецтва силу явили не лише фольклор український, а й по-своєму трансформований епос індійський, старовавілонський, античний; біблійна, німецька, іспанська легенди; апокриф і поезія народів світу. Поет видобував із них філософський зміст ставлення людини до світу й до себе самої; при збереженні архетипової основи й унесенні локальних і часових рис віршовий епос Франка неодмінно "виращував" зерна значимого для всіх народів і часів. Не тільки за енциклопедичністю фольклорно-творчих зв'язків, а й за їх якістю автор "Зів'ялого листа" не мав собі рівних в українській поезії другої половини ХІХ – початку ХХ ст.

Характерний народнопоетичний тип ліризму, взорування на апробовані ліро-психологічні формули, пісенну характерологію властиві В.Маслякові /"З людських мотивів"/, П.Панченкові /"Над домовиною"/, М.Кузьменкові /"Дівчача доля"/, Я.Баркові /зб."Пісні"/, віршам майже безальтернативної "фольклорності" Ф.Шелудька, Г.Кернеренка, І.Грабовича. Натомість Крижан-паша /"Садочок і стежка"/, К.Попович-Боярська /"Мусиш любити!"/, В.Милорадович /"Душа рветься..."/ обирають більш перспективний шлях творчого перетоплення народноліричної стихії, внаслідок якого на "поверхні" лишається лише кілька фольклорних ремінесценцій.

Коли розвиток П.Грабовського-поета мав, між ін., такий вияв, як перехід від засвоєння традиційних прийомів фольклору до розвит-

ку його мотивів і образів, розширення жанрового кола народнопоетичного спілкування, то Дніпро за Чайка в процесі творчих пошуків урізноманітнічала підходи до міфо-фольклорних джерел, клала все меншу вагу на використання словесних образів народних пісень. Її реалістична поезія про народну долю, як і вірші Б.Грінченка, Уляни Кравченко, К.Білиловського, І.Стешенка, О.Колесси /"В світ за очі"/, відображають наддніпрянську чи галицьку дійсність освяченими поетиком фольклору виразами в пісенному класі /приміром, паратактичний принцип komponування екіптіху Колесси відповідає пісенному висхідному ступенуванню/. А ось поет-селянин П.Думка виявив не так сильну, як слабку сторону такої перейнятості піснями народу: брак індивідуалізації, акцент на всезагальному показують, що він узагалі дотримувався засад творчості колективної, репрезентував окрему /окреслену Франком у ст."Із поезій Павла Думки"/ стилістичну школу.

В цьому розділі також уперше аналізуються епічна й мішаних форм поезія на сюжети з фольклору – збірки "Пісні, думки, легенди" О.Романової, "Балади та легенди" Я.Зарка, публіковані за життя автора й досі не видрукувані поеми та легенди М.Кононенка. На тлі спільних фольклорних протомотивів і прообразів ведеться порівняльний аналіз поем "Маруся Чурай" М.Кононенка і "Маруся Чурайвна" Е.Озерської-Нельговської; балад "Братки" Я.Зарка, "Іван та Мар"я" Т.Романченка, "Іван та Мар"я" Г.Кернеренка й поеми "Братчики" М.Бачинського; "Думи про княгиню-кобзаря" Б.Грінченка, балади "Княгиня-кобзар" М.Кононенка, "Поеми про білу сорочку" І.Франка й "Віди-посестри" Лесі Українки. Внаслідок цього зроблено, приміром, висновки про те, що в думі й баладі про княгиню-кобзаря народна епіка є об'єктом зображення, в поемах же Франка і Лесі Українки вона стає елементом мистецького бачення авторів.

Тенденцію до обміну художніми цінностями між двома художніми системами при певній ролі внутрішньолітературної спадкоємності виявляють досліджувані "відфольклорні" орнаментациї теми України /В.Масляк, М.Загірня і ін./; мотив рідної пісні /У.Кравченко, І.Стешенко, В.Самійленко/; образ кобзаря /в М.Кононенка, О.Доорохольського, О.Галки/, сироти /О.Кониський, П.Грабовський, П.Залозний, Крижан-паша, В.Тарноградський, П.Гай/, бурлаки /Б.Грінченко, П.Панченко, С.Яричевський і ін./; модифіковані веснянки /від І.Манжури до А.Шаблинка/, колядки /від Т.Галіпа до П.Рябошапки/.

"жіночих невірільничих псалмів" /від П.Думки до М.Пулевича/ і колискові /нетрадиційна - М.Кузьменка, національно-патріотична В.Залізняка тощо/.

На матеріалі літературних віршових гумору і сатири, що співдіють із народною традицією /твори В.Самійленка, О.Маковея, М.Кузьменка, зб. "Сатиричні вірші катеринодарцям пана Шпильки" Я.Марка і ін./ з'ясовуються естетичні вияви процесу оновлення, видозміни, збагачення "могутніх покладів" /М.Зеров/ фольклорного гумору.

Художнє розмаїття поезії кінця XIX - поч. XX ст. досягалось як за допомогою ідейно-емоційних трансформацій творчості рідного, так і інших народів. Цей вияв консолідувчої тенденції збагатив українську літературу відтворенням орієнтального етнографічно-фольклорного середовища /"Техника" і "Бурятка" П.Грабовського, "Батир Умбай" К.Білиловського, "Одно слово" Лесі Українки/, піднесенням - у т.ч. засобами інонаціонального фольклору - прикладів героїзму в визвольній боротьбі /"Чорногорка" О.Маковея, "Гуань Ді" М.Чернявського, "Вільгельм Тель" К.Білиловського, "Матільда Аграманте" Б.Грінченка, "Роберт Брюс, король шотландський" Лесі Українки/, художніми міфологічними студіями /"Тінг Лунг" О.Романової, "Пісні богові огня" А.Вобенка/ тощо.

Другий розділ дисертації "Лірична й епічна поезія поч. XX ст. - новий, вищий етап олітературення фольклорних традицій" уводить у дослідження питання асиміляції міфо-фольклорних джерел передсимволістами й неоромантиками; співвідношення теоретичної доктрини і творчого "відфольклорного" праксису модерністів "Молодої музи" й "Української хати"; переломлення народнопоетичної творчості в розмаїтих художніх методах та індивідуальних стилях 10-х рр.

"Звукування домени поезії" /Б.Рубчак/ на початку XX ст. привело, зокрема, до заперечення фольклоризму неконцептуального й позверхнього, хоч останній почувався ще цілком упевнено в писаннях багатьох друго- й третьорядних авторів, до відмови "від насиченості творів фольклорним матеріалом, переходу до його творчого осмислення, до глибокої художньої трансформації фольклорних образів, до включення елементів фольклору у найновіші засоби художнього відображення дійсності, внаслідок чого створюються глибоко філософські, символічного звучання твори"<sup>1</sup>.

<sup>1</sup> Калениченко Н.Л. Українська література кінця XIX-початку XX ст./ Напрями, течії. - К., 1983. - С.224.

Така архетипова глибина, асимільована на високому естетичному рівні, відзначас, приміром, колядку Лесі Українки /"Ой в рау, рау, близько Дунау..."/. Оригінальна архаїзована поезика й незрівнянна пластика оречевлень закоріненна, на нашу думку, в тих творах календарно-обрядової лірики східних слов'ян, що ґрунтуютьсЯ на міфопоетичній концепції світового древа. Про віднайдення поетесоу нових засобів освоєння фольклорних прототипів свідчить і цикл "З подорожньої книжки". Одна з мрій-марень цього поетичного щоденника нав'язна, безперечно, драматичним "думним" мотивом погоні ординців за втікачем /опосередкованим перед тим у "Соколиних гонах" М.Чернявського/. Ця "сильна погоня" набуває під пером Лесі Українки не тільки це більшої експресії, а й потування імпресіоністичного /лаконізм, динаміка миттєвих вражень, посиленна увага до звуків/.

У цьому розділі дисертації на підставі аналізу ліричних книжок Г.Комарової, Н.Кибальчич, Х.Алчевської, В.Лебедової, О.Березинської, Л.Волошки, М.Підгірянки, та творів Л.Старицької-Черняхівської, М.Ульченко, О.Андріївої й ін. зроблено висновки: літературно-фольклорна дифузія жіночої поезії початку ХХ ст. супроводилася особливо ліричним і емоційним опосередкуванням народноліричних прообразів, самостійними й актуальними транспозиціями "сучасне-минуле", культивуванням поезики фольклорного примітиву тощо. Леся Українка до того ж витворрвала органічну "третьо поетику" /О.Веселовський/, стверджучи перспективу традиції глибоко-сутнього перетворення першоджерела.

Аналітичний порівняльний розгляд фольклоризму поезії передсимволістів /уперше – збірки О.Маковея "Подорож до Київа" в повному обсязі, ряду творів М.Чернявського, В.Щурата, А.Кримського, С.Яричевського й ін./ показує розмаїття "відфольклорних" трансформацій /у "Подорожі до Київа" від наскрізного інкорпорування пісенної стилістики до її політично гострих переакцентуацій/, вигадливість і артизм літературно-фольклорного контактування. Включенє в контекст новочасних вимог художності, воно набуває авангардних рис /у Вороного, Олеся, поетів естетської течії, вірші "Пан Глоба" Чернявського, де "відпісенна" образність підпорядкована витвореннє певного настрою/. Олітературені протомотиви й прообрази фольклору українського цікаво співдіють – в образності, ритміці, – з генетично інонаціональними інгредієнтами /орієнтальними – в

А.Кримського, "Пальмове гілля" якого взагалі з справжнім тріумфом майстерно опосередкованої різнонаціональної народної пісенності, італійськими – в експериментах В.Пачовського/ й принципами /сецесіонізм С.Яричевського/. Фольклоризм ліриків початку ХХ ст. – переважно опосередкований, вибіркового характеру, зумовленого можливостями літературної передачі усної народної творчості, специфіков жанру й особливостями образного мислення, задуму автора. "Іносистемне" під їхнім пером набуває універсальності: фольклорне слово надається й для передачі вже не імперсональних, а особистісних любовних переживань, і для символічного вияву торжества вже вільних нації й краю. Міфологічні джерела, освоєні, підлягають підходам історіософським /М.Чернявський, В.Щурат/, іронічно-сатиричним /О.Маковей/, психологічним /А.Кримський, О.Козловський, той же Маковей/ тощо.

До найвищих свого часу естетичних виявів "свідомої" художницької "сили" при перетопленні народної основи належав творчий сублімований фольклоризм М.Вороного й О.Олесь. Спільне для них, як і для молодого П.Тичини, шукання краси пов'язане насамперед із намаганням двох останніх "підживити й роздмухати" /М.Зеров/ ту традицію фольклору й класичного де романтизму, що виявилася в віднайденні поезії в житті природи, поетизації "мови" її об'єктів. В "Айстрах" чи "Пастелях" немає складного символістського плетива – асоціацій. Натомість набуто музичність і пісенність /зокрема, ту, що йде від народної лірики/, осягнуто Шопенгауєрівський "дух музики" як небуденного мистецтва; синтезовано власне й народне "поетично-язичницьке" /термін П.Волинського/ світосприймання.

Естетично найвартнішими виявами літературного фольклоризму є трагедійний Олесів вірш про вдову та її синів: "думи" – протомотив набув міжчасового універсальності, переконливості драматичного "зліпку" опосілої ренегатами України; цикл "На зелених горах" – власний міф про Гуцульщину й водночас тренос над мартирологом верховинців. Згодом так само органічно ввійшов О.Олесь і в дух чеської народної творчості /написаний по-чеськи вірш, присвячений М.Фабіановій/, уміло віддаючи її композиційні, образні особливості.

Співдія поза- та фольклорних зображально-виражальних засобів лірики М.Вороного показує повне оволодіння ним традиційної манери /"Шумка" й ін./, оперування нею на широкій основі /а не фор-

мально-естетичну залежність від уснопоетичної творчості/, збагачення жанрово-стилістичного й ритмомелодійного фонду нашої поезії. Віршовий епос митця також говорить не про "підлягання" фольклорним першоджерелам, а таке розширення інтелектуальних обріїв легенди чи балади в ході творчого опрацювання, що відповідало змаганням і запитам українців початку ХХ ст.

Від простіших форм фольклоризму стилістично-мовного С.Черкасенко еволюціонував до багатоступеневого символістського перетворення архетипів й олітературення посталих у вогні національно-визвольних змагань фольклорних новотворів. Констатуємо "генеалогічне" поглиблення його ліро-епічного темарію /приміром, козаччини/ на фольклорному тлі, закоріненість у думках та історичних піснях народу характерології поезії 1919-1920 рр. /нетяга, що не лише зовні нагадує козака Голоту; Байда; "славні молодці" стрільці, гайдамаки та повстанці/.

Занурення в стихів фольклору, міфу учасників естетського згуртування "Молода муза" та поетів "Української хати" сприяло доданню в них песимістичних й індивідуалістських рис, утрадиційнювало в художньому праксисові їхні теоретичні доктрини. Фольклоризм став для них однією зі знахідок у пошуках нових художніх форм. Щодо чільних поетів-"шолодомузців", то Б.Лепкий пов'язаний із уснопоетичною творчістю органічно; в П.Карманського фольклоризм є виразом особливого симбіозу різних типів світовідчуття; В.Пачовський же - "чи не останній український поет, в якого ще іскриться українська народна пісня як найвищий мистецький вислів поетичного натхнення"<sup>1</sup>.

Безпосереднім відгуком народної піснності є, приміром, цикл Б.Лепкого мнемонічного фольклоризму "На позиченій скрипці", низка пісень "до Дзєні" /"Розсипані перли" В.Пачовського/, що творилася за моделями фольклорної лірики кохання з т.5 "Трудів" П.Чубинського, стилізації О.Шпитка, вірші С.Людкевича й ін. "музаків". Така опосередковувача пісенні засоби природна манера вислову показує не заперечення, а спадкоємний зв'язок із попереднім етапом поетичного розвитку, "демократизує" й утрадиційне українську модерну.

<sup>1</sup> Бірчак В. Лицар-мрійник/ Пачовський Василь. Зібрані твори: В 2 т. - Філадельфія-Нью-Йорк-Торонто, 1985. - т.П. - С.26.

Високов міров трансформована енергійна "Пісня заколисна" П.Карманського; релігійно-патріотична "Щедрівка" С.Твердохліба "архежанрової" семантичної глибини; засновані на моторошних творах народної новітньої оповідної прози речі Б.Лепкого періоду першої світової війни; взаємодіюча з фольклористиком міфологічної школи граціозна й символічна "Дошова заграва" В.Пачовського та його-таки спроби реконструувати українську державність на матеріалі українського народного епосу; другий вірш із циклу "Осінь" С.Чарнецького, що цілком витримує порівняння з кращими народними піснями; нав'язна однією з них, улюбленою батьковою, поезія О.Луцького "Гей, гори!.. Верхами..." й ін. значні твори розбудовували вимогливе "балансуюче" мистецтво на стикові двох художніх систем.

Силу влади фольклору показує "Наш Міньйон" Б.Лепкого, в якому емоційне тло вірша Гете розширюється, чого немає в П.Карманського, українського пісенного алюзією, набувачки нової історичної конкретизації й естетичної якості. Трансформовані німецькі й словацькі народні легенди, індійські міфо-фольклорні мотиви, італійські перекази й пісенні образи, пізніше - фольклор бразильський /Б.Лепкий, П.Карманський, С.Твердохліб, В.Пачовський/ - це один вияв "обличчям до Європи" поетів "Молодої музи". Їхній внесок бачиться в піднесенні фольклорної символіки до міжчасових ідей, підпорядкуванні уснопоетичних засобів психологізації літератури, її збагаченню засобами суміжних мистецтв, самостійній інтерпретації націоналізованих фольклорних надбань інших народів, мистецьким еліттям із акордами народної пісні.

Наддніпрянські побратими "молодомузців" "хатяни", також антитетично настановлені щодо тієї попередньої літератури, яка сумлінно реєструвала "факти, особи в їх побутово-етнографічно-економічній обстановці" /М.Євшан/, визнавали мистецьку спроможність літературно-фольклорного синтезу. Проте фольклорно-творчі їхні зв'язки були більше спорадичними й опосередкованими. Хоча, з другого боку, як слушно зауважив М.Зулинський, аналіз поезії самого лише Г.Чупринки "навіть під кутом зору творчого освоєння ним національного фольклору, передусім пісенних традицій, відкриває нові перспективи пізнання шляхів розвитку української

поезії<sup>1</sup>. Їх відбиває, приміром, символічне наповнення поетичних /"Огнецвіт"/ і таємничих /"В ніч під Купала"/ ситуацій. Цей свого роду дитячий Чупринки художньо обігрує народні перекази, відходячи від наявної традиції /"Ніч під Івана Купала" Я.Шоголева, "З папороті квіт" Б.Грінченка/. За нею дів детермінує прагнення розбагатити, - в Чупринки мотивація цілком інша: пошук високої краси, якої завше прагне душа. Відповідно їй обставлена лірична дія: по-своєму, без докладних фольклорно-побутових картин. Не відіграє жодної ролі в "Огнецвіті" й фактор випадковості: коли в легенді Грінченка Гриць випадково, шукаючи волів, ізнаходить цвіт, то мотивація Чупринчина суголосна громадській і художній позиції поетів "Української хати" /герой мріє саме про квітки людської долі, прагне "чудову легенду Показати реально світу"<sup>2</sup>/. Тож залишивши лише фольклорний стрижень, поет витворив новий поліаспектний образ квітки-ідеалу, шлях до оволодіння яким не можуть припинити чари, ані пісенно висловлені внутрішні сумніви.

Лірика "хатян" дає підстави говорити про долання умовних канонів народнопоетичного дівочого образу /О.Неприцький-Грановський, "Рожево-білі ніжні плечі..."/, оновлення "старої" пісенно-літературної емоційності /М.Шаповал, "Українській хаті" незабутній присвячує"/, виразність передачі суб"сктивного відчуття світу при співдії фольклорно-романтичних мотивів і літературних поетизмів /Ю.Будяк, "З пісень дівочих"/. А функціонування жанру поеми, приміром, у Чупринки й того-таки Ю.Будяка дозволяє простежити ідеологічні й стилеві тенденції художнього історизму. Інспірований національно-визвольними прагненнями інтерес до постаті Байди "як образ перемоги ідеально настроєного духу над грубою фізичною силою"<sup>3</sup> вилився в поемні обробки сюжету народної пісні В.Масляка і Г.Чупринки. Перший із них, розгортаючи фабулу другої частини твору за поширеним у Галичині варіантом "В Цареградї на риночку", зманіфестував загальноукраїнськість козацького духу. Культивував при цьому, як і в поемі "Похід Наливайка" того ж 1887 р., стереотипну фольклорну стилістику і коломийковий вірш. Фольклоризація роман-

<sup>1</sup> Булиньський М.Г. Із забуття - в безсмертя. - К., 1989. - С.121.

<sup>2</sup> Чупринка Грицько. Метеор. - К., 1910. - С.30.

<sup>3</sup> Грушевський Михайло. Байда-Вишневецький в поезії й історії. - К., 1909. - С.9.



тичної поеми передбачила відтворення динаміки драматичних подій пісні; щоправда, мотивування в кульмінації власне пов'язане з культом зброї, а не таке хитро-наївне, як у пісні. Оригінальна Маслякова постпозиція Байдиної кари розширює патріотичне навантаження образу незламним психологічним станом героя. Тож "Байда" Масляка – твір цікавий не так із боку мистецького чи психологічного /фольклорні смисл-кліше не посприяли індивідуалізації персонажа/, а продовженням Кулішевої традиції бачити в ньому не найманця-авантюриста, а народного героя.

Належними вже до іншої літературної епохи є "Байда" Чупринки і Черкасенів вірш "Козак Байда". Автор поеми вбачив у пісенному сюжеті реалізовану засаду "хатян" про визволення індивідуальності /адже Байда визволився з полону ціною самоофіри й вивчився морально над вром ворогів/. Але обрана модель унаслідок усталеності не сприяла наданню персонажеві внутрішніх психологізму й експресії. Чупринка зумів це компенсувати можливостями реалістичної інтерпретації сюжету вкупі з його символізацією. Не ведуча до героїзації тимчасова поразка неоромантичної дійової особи стала запорукою остаточної моральної перемоги Байди. Про це говорить майстерна знахідка – деталь фіналу: погляд турків, які знімали з гаку мертвого, звернений у рідну "сторінку" козака і є символічно багатозначним.

Нарешті, Черкасенків Байда – один із героїв твореного в 1918-1920 рр. епосу боротьби – поданий як тип фольклорного героя-оборонця краю; сам вірш і є, власне, виразом енергійного почуття нового Антея. Вперше наявні в творі прямі пісенні ремінесценції, в т.ч. лише в Черкасенка – "гуляцькі" /"Ой п'є Байда..."/. Та в цілому поет задає характер патріота риторично, що не створює витворенню психологічного простору для його саморозкриття.

Отже, відштовхувчися від народного джерела, три українські поети дали власні його варіації, акцентували вірність вірі й батьківщині, героїчну козацьку зневагу смерті. При цьому розвинули актуальний ідейний підклад /Масляк/, виповнили ідеальний у літературі лицарський образ новим змістом і створили запальний міф про край героїв /Чупринка/, альяційно пов'язали порив Байди із національно-визвольною боротьбою ХХ ст. і тим тяглим від князівсько-дружинних традицій процесом, що, за словами Грушевського, "будував нову Україну без холопа і без пана!" /Черкасенко/.

Вміння не лише опрацювати віршем джерело народної оповідної прози, а й перестворити його в "істинно народному дусі" характеризує поему Ю.Будяка "Пан Базалей" – своєрідне літературно-фольклорне явище. Автор, що визначив принцип своєї роботи з оповіддю учасника подій із Полтавщини як "перекладення на вірші", репродукував експресивну живомовну стилістику й точно відтворив інші особливості почутого з уст народу, уникнув навіть образності, усталеної пісней "Задумали Базилевці" й баладод "Пан Шульпіка" Костомарова.

Загалом же для "хатян" характерне не репродукування, а оволодіння можливостями фольклору для власного естетичного будівництва, використання його як підґрунтя для виразу своїх концепцій. Опосередкування міфо-фольклорних образів, мотивів, ритмомелодики тощо було в них, як і передсимволістів і модерністів-"молодомузців", виявом піонерного "будування шляхів і відкривання вікон" /Б.Рубчак/.

Естетика провідних напрямів 10-х рр.-від "Української хати" й до "Музагету" /символізм, акмеїзм, футуризм/ – диктувала неоднакове ставлення до міфо-фольклорних джерел, але в творчій практиці поетів процес універсального їх резонування тривав. Спілкування з ними не нівельувало, а, навпаки, виокремлювало індивідуальні голоси М.Філянського, М.Коваленка, М.Бука, хоча про гурт інших письменників цього не скажеш.

Художнє контактування Філянського-лірика, переважно зі світом народної пісенності, мало формами доведені до високої майстерності стилізації /і це формальна новація його і "молодомузців", бо попередники стильові завдання в центр не ставили/, як-от "За садом, садом..."; розвиток фольклорних мотто /"Подем, подем та долинов..."/; індивідуальну філософську трансформацію /"Купала на Івана"/; транспонування готових фольклорних "скріплень" /"І сад заців "вишневий".../. Наслідком його було витворення нової естетично вишуканої й цілісної структури – казково-романтичної в колісанці Філянського, багатозначної у поетизації скандинавських сарув акмеїстському "Інеї", взагалі структури формально-мистецьких знаків, які тільки натякають на традицію /вірші деревної символіки/. З приводу одного з них, "Калина", в порівнянні з однотемними віршами М.Вачинського, М.Вдовиченка, С.Мартоса й ін., можна сказати: в поезії Філянського живе дух віршової мініатюри – в даному разі лаконізм чотиривірша хорейчної каденції, тобто ко-

домийки, - від канонів якої автор почуває, проте, себе вільним. По-друге, він відмовляється не тільки від стереотипної сентиментальності любовної теми, а й від серцевинних значень народної поезії /калина в нього - емблема народної пісні/.

Найширший спектр переломлень народної пісенності дала масова поезія доби. Масаю тут інкорпорування мотивно-образних "острівків" робітничого фольклору /"Шахтарське свято" О.Кібця/; перифразування /Ф.Баршка/ й політичну переробку /М.Кононенко/ відомих пісень; цілі літературні колажі /"Льдські пісні" Л.Лучицького/; використання з метою гумористичної характеристики /записаної Е.Крушельницькою й виконуваної її сестрою Соломією пісні "Через сад-виноград..." - у "Старій панні" Т.Франка/; врешті, абсорбування однієї з румунських мелодій як ритмічної канви вірша про початок першої світової /Д.Николишин/.

Ця війна породила такий естетичний феномен, як співана авторська стрілецька пісня, що могла б бути предметом спеціального дослідження. Цей новий вияв літературно-мистецького процесу, творений зусиллями К.Трильовського, В.Лебедової, О.Маковей й поетів із коша січових стрільців стояв у прямому зв'язку з народними /козацькими/ піснями. Скажімо, пісні Л.Ленкого "Ой поїдем, товариші" прямо кореспондується з прагненням "підняти" калину-Україну й здобуває внаслідок цього додаткової експресії, "Ой видно село" - з хвацькими танцювальними приспіваними і т.п. Узагалі стихія народного жарту й дотепу надає особливої приваби стрілецькій поезії. Реалізація нових творчих можливостей /у т.ч. актуалізованих традиційних/ в межах індивідуальної поетики стрілецьких авторів відповідала процесові вищої індивідуалізації методів творення, прикладом чого може бути особистісна "думна" творчість кобзаря М.Кравченка.

Теоретично не були сприятливими для розвитку фольклорно-творчих зв'язків філософська настанова символізму на шукання надреальної істини та його поетика "неясних мерективних означень" /В.Якубовський/. Але художня практика молодого П.Тичини стала щодо цього власним самотутнім словом.

Підхід автора "Сонячних кларнетів" до зображуваного, який можна дефініювати як пантеїстичну поетизацію "соків землі", має "глибоке філософське підґрунтя і опору" /М.Ласло-Куцък/ в українському фольклорі, відповідає його здатності подати об'єкт "напливом", у традиційних вимірах. Поетове відчуття природи - найінтимні-

ше, причому вона облагороджена "думков святю", національно виразна, по-фольклорному персоналізована.

Тичина, котрий, як і багато інших поетів, був збирачем і носієм пісень, цікавився фольклористичною літературою, вкорінював спосіб образне мислення, зокрема, у принципах організації фольклорної форми. Похідною від неї є симетричне зображення світу природи та людського, участь персоналізацій у ліричній дії в якості повноправних персонажів, кольоропис, музично-інкантаційні форми, поетика оречевлень і анафоричних паралелізмів. Із глибин архаїчного фольклорного космосу виростає, приміром, восьмивірш "Сонце" з такою загадковою формулою: "Десять кляють та й райські птиці Вино-зелено"<sup>1</sup>. Джерело образності віднаходиться в колядках зі збірника А.Малинки й "Малороссийские песни" М.Максимовича /С.177/. Тож Тичина продовжив розпочате ще Шевченком і Кулішем синтетичне мистецьке трансформування народнопісенної стихії. Разом із тим автор "Арфами, арфами..." рішуче виходив за межі фольклорного кліше /див.вєснєнянєковий мотив третьої строфи/.

"Вікові пісенстворчі традиції" /М.Зеров/ витворюють фольклорний клімат віршів 1917-1919 рр., поглиблюють його поезію при відтворенні "з глибини" емоційного голосу пісні, думного речитативу /"Ой що в Софійському .."/. Головне тут навіть не в фольклорній поезиті /внутрішні рими і т.п./, а в спільному гарячому чутті автора-співця, що стоїть на висоті "народно-національного саморозуміння" /П.Житецький/. В тому ж народнопісенному ключі, що співдіє з позафольклорними модерними прийомами /синестезія слухових і зорових вражень, злиття авторської і прямої мови, кінематографічні напливи/, відтворено архетипову ситуацію загибелі в чистім полі козака-борця за самостійну Україну, - емоційне забарвлення колізії вже не таке сумне, як у думі "Федір безродний, бездолийний".

У міру того, як доба "чугунного ренесансу" починала заглушувати й згодом профанувати "відфольклорні" акорди, вони затихають. Знайдемо ще в Тичини слов'янську антитезу зачину - але в дисгармонічному "залізному" контексті /91/, генетично фольклорний образ огняного коня - але гнаного геть вітром руйнівної революції більшовиків. Усе ж в історію міжсистемної взаємодії поет увійшов рідкісною для європейського символізму тенденцією до віднайдєння фі-

<sup>1</sup> Тичина Павло. Сонячні кларнети. - К., 1990. - С.29.

лософського ґрунту й опертя в уснопоетичній творчості, здатність злитувати весь чар народної лірики з витонченою модерною технікою.

Проведений у цьому розділі аналіз характерних зразків інспірованої міфами чи фольклором ранньої поезії символістів /Брати Савченки, В.Чумак, В.Ярошенко, О.Слісаренко, Д.Загул, В.Кобиланський, В.Алешко й ін. показує, що переважна більшість еволюціонувала від наслідувань і стилізацій фольклору, в т.ч. літературно вже перетвореного. Супутниками символістського вживання В.Чумаком, приміром, міфопоетичного образу мавки /"Березневий каламут"/ чи П.Савченком – жар-птиці в однойменній мініатюрі виступає деяка сенсорна непроторість. Докорінно зміненіми, "розмитими", підлягавчими таким зв'язкам, у котрих не слід шукати вірності протомотивам, є фольклорні інгредієнти в "Купальських білих березах" Ярошенка, образи в віршових ребусах Я.Савченка /"Слова з Рун" і ін./. Діапазон "відфольклорних" переломлень у символістів із Наддніпрянщини широкий і новий – від еротичного до "цивілізаційного".

Генетично й асоціативно пов'язані з народною піснею /безпосередньо чи через лірику Шевченка, Лесі Українки/ вірші дебютної книжки М.Рильського: поетиком фольклору "санкціоновані" вірші про життя серця. Ранні шедеври "На біду гречку впали роси..." і "Яблука допили, яблука червоні..." не мають жодних зовнішніх виявів фольклорної персеверативності художнього мислення. Але мистецький ефект ліричного тремтіння пісні досягається в "Яблуках...", зокрема, сегментацією вірша цезуров на два коліна /модель фольклорна/. Та й основов зачинної структури, що вводить чуттєві переживання героя-оповідача в гармонійний із ними природний "стан світу", є звичайний паралелізм народнопоетичного типу.

Освоєння поетом фольклорної стихії з кінця 10-х рр. не було багатоманітним, як і не являло собою механічного накопичення фольклоризмів. Якщо твори "народницької" традиції /"Пісня" й ін./ спиралися на фольклорність як на елемент формотворчо-народний, то техніка символізму і впливи акмеїзму звуку али її присутність до ремінесценції, міфологеми, прориву немов із глибини внаслідок асоціювання – на рівні поетики /"Дождь летить..."/, стилістики /"Спокій, і мрії, і сни..."/, ритміко-інтонаційної схеми /"Літо останній справляє бенкет!.."/. Але разом із тим вони подекуди надавали ліриці Рильського відповідну фольклорну мудрість одвічного, біологічного. Нерідко внаслідок повного підпорядкування пісенного

складника індивідуальним творчим завданням образність ставала особистим набутком поета /веснянок - у "...Запахла, п"янич, мандрівка"/. Зв'язки М.Рильського з народною поезією дійсно-таки розвивалися "шляхом постійного розширення та поглиблення: спершу, як і всіх, його просто вабила жива народна пісенність своєю красою й психологічною схвильованістю, далі все владніше вона почала входити, творчо інтерпретована, у власну поезію..."<sup>1</sup>.

М.Семенко довго був настроєним опозиційно до "просвітянсько-народницьких іконописів", "обронзовілого" для міщан Шевченка, навіть самого поняття національного. Все це визначило іронічно-пародійне настановлення чільного кверофутуриста до "окам"янілої" образності літературно-фольклорного походження. В плані ж конструктивному він не лише основує "Поезопісню" на психологічному розвитку романтично-фольклорного мотиву пошуку, а й формує саме лірично-пісенне, музичне сприйняття навколишнього суб"єктом "Підземної річечки". Ці "поезопісні" виявляють тенденцію Семенка до образного й семантичного синтезу двосистемних компонентів, оновлення словоформи /складена "тихоніченька"/. Але при всьому неопресіоністичному прочитанні ліричного портрету "стрункодівчини", "русодівчини", "руходівчини", "теплодівчини" Семенкова героїня зберігає-таки стабільні пісенні ознаки!

В звичайній для поета манері латентного, кількакратно опосередкованого фольклоризму створено "атавізу" "Мені щось тоскно серце тисне..." - смутний спогад про стару й ніжну колискову матір. В душі ліричного героя, який віднедавна почав замислюватися над своїм національним корінням, "перезабуті слова" заколисної пісні каталізують атавістичний "пожар" образів і уявлень, виступаючи кодом поверненої національної пам'яті.

Серед емансипованих прийомів художнього вираження Семенка - також екзотизм міфопоетичного "полінезійського" світобачення /"уринок з загубленого поезофільму" "Океанія"/. Полонити автора "райськими островами" та їх фольклором міг К.Бальмонт, який перед тим читав лекції /в т.ч. у Владивостоці/ з широким читанням казок і легенд маорійців і самоанців, публікував їх у багатьох часописах. При всій полісемантичності "Океанії" вона природно вписується, ви-

<sup>1</sup> Дей О.І. Сторінки з історії української фольклористики. - К., 1975. - С.235.

різняючись авангардних форм, в протиставлений расколотським тенденціям ряд мистецьких і наукових виявів європейських діячів початку ХХ ст. У пізніші роки Семенко був змушений забути "про людську душу" й писати "про активність", але його фольклоризм – оригінальне явище в українській поезії – вже склався, дав самобутні витвори. А "Маніфест" навіть фольклоризувався, чому сприяла, певно, сама природа Семенкових верлібрів /де О.Відецький віднаходив їхнє коріння в народній поезії дум і історичних пісень/.

У "Висновках" констатується, що ідейно-естетична співдія народної та книжної поезії України кінця ХІХ – поч.ХХ ст. була історично змінним, закономірним і неоднотипним бурхливо продукуваним процесом, залежним від потреб доби і рівня художнього розвитку. Ця співдія мала синхронний /індивідуально неповторний/ і діахронний /історично послідовний/ розвиток, зовнішні та внутрішні зв'язки, в т.ч. антитектичні фактори, певні етапи.

Для етапу "запізнілого" романтизму /до 90-х рр. ХІХ ст./, що зберіг деякі засади фольклорної тематично-стильової течії класичної своєї доби, властиве вже самостійніше ставлення до фольклору, підпорядкування його мотивів і образів суб'єктивним концепціям, філософсько-політичним думкам про минуле й сучасне /П.Куліш/, матеріалізація міфологічних прототипів /Я.Щоголев, С.Ворожкович/, романтизація фольклорно-етнографічного контексту тощо. Етап "народницького" реалізму /80-90-ті рр., у 900-ті вже співіснував із індивідуалістськими течіями/ характеризується підпорядкуванням народного художнього досвіду естетичним вимогам правдивості й типовості зображення соціально-економічної /І.Манжура, І.Франко, О.Колесса й ін./, етнографічної /поєми М.Кононенка, М.Яворської/ дійсності, творення національних характерів, відбиття народної точки зору на життєві явища; розумінням можливостей уснопотичного слова щодо допомоги літературному; зростанням значення внутрішньосистемної передачі вже олітературеної фольклорної традиції /твори М.Старицького, Я.Шарка, Л.Волошки й ін./ Фольклор виступав тут не тільки атрибутом зображуваного народного життя, а й уводив авторів у національно-народний плин історії, був жанротворчим ферментом /цикл поезії "на народну нуту" І.Франка, В.Масляка, Лесі Українки; коломийки У.Кравченко, П.Мирного; епічні фольклорно-орнаментовані розповіді І.Стешенка/ тощо.

Етап модернізму /неоромантизм, перед- і символізм, футуризм

і т.д.: від середини 900-х до кінця 10-х рр./ цікавий уже тим, що міжсистемна взаємодія стає артистично рафінованішою; розмаїтими засобами ліро-психологізму поезія опосередковує міфо-фольклорні прототипи /О.Слесь, "молодомузці" П.Карманський і В.Пачовський і "хатянин" Г.Чупринка/. При превалюванні в цьому власне літературної субстанції значними серед інших форматворчих імпульсів були саме народнопоетичні, особливо в неоромантиків /Леся Українка і ін./. До народознавчих /П.Грабовський/, культурологічних /І.Франко, О.Романова/, солідаризуюче-проектуючих /Б.Грінченко, К.Білиловський/ підходів до інонаціональних фольклорних джерел кінця XIX ст. додалися естетично освоєні голоси орієнтальних народів /А.Кримський/, естетське й історично-політичне виглумачення прототипу /"молодомузці"/, "міжфольклорний" типологізм і перехід до власної міфстворчості /Леся Українка/, жартівливо-іронічне конотування /О.Маковей, М.Вороний/ і т.п. Усе це доповнювало національний тезаурус, допомагало "влитися" в літературну Ойкумене.

Зріз міжсистемної співдії кінця XIX чи поч. XX ст. дає й картину співіснування /не без полеміки/ різних рівнів цього спілкування: наявності глибоких трансформацій народної поезії в творчості сформованих значних митців із розвинутим почуттям "авторства"; поступового системного оформлення фольклорних компонентів, надання їм стилістичних функцій у поетів, які розвиваються і відходять від наслідувань та обробок народних джерел; вірності принципам колективної поезії, неглибокого фольклорно-етнографічного побутопису в "менших" поетів; примітивності й нехудожності писань епігонів народної творчості чи І.Котляревського, Т.Шевченка. Тому відмінність "відфольклорного" письма, приміром, М.Філянського й С.Черкасенка - з одного, та П.Думки і П.Рябошапки - з другого боку є різницею між продуктивними й уже непродуктивними формами фольклоризму. Генеральний же напрям міжсистемної взаємодії "межового" тридцятиліття можна визначити як ускладнення сприйняття народнопоетичних традицій, остаточне задомінування принципів індивідуального функціонального системного перетворення фольклорних компонентів. Вони ж, у свою чергу, підлягаючи високохудожньому системному синтезуванню, надавали поезії "книжній" додаткового й потужного за-соби національної самобутності й самоусвідомлення.



Основний зміст роботи відбитий у таких публікаціях:

1. Народна творчість натхненна. - К.: Знання, 1990. - 46 с.
2. Володимир Самійленко. - К.: Знання, 1988. - 48 с.
3. Леся Українка// Історія української літератури кінця XIX - початку XX ст./ Підручник за ред.П.П.Хропка. - К., 1991. - С.85-159.
4. Осип Маковей. - Там же. - С.62-84.
5. Драматургія кінця XIX - початку XX ст. - Там же. - С.182-198.
6. Соціально-психологічна повість І.Франка// Франко Іван. Основи суспільності. - К.: Молодь, 1986. - С.192-198.
7. Творче освоєння Лесею Українкою фольклорно-міфологічної стихії/ Тези доп. наук.-теор. конференції, присвяч. 100-річчю укр. професійного театру. - Кіровоград, 1982. - С.71-73.
8. З чистих пісенних джерел. - Народна творчість та етнографія. - 1982. - № 1. - С.72-73.
9. Леся Українка в листуванні. - Радянське літературознавство. - 1982. - № 10. - С.71-72.
10. Поезія Лесі Українки і фольклор// Традиції і новаторство в українському літературному процесі. Збірник наук. праць. - К.: КДЛІ, 1983. - С.127-135.
11. Народна творчість наснажені. - Вітчизна. - 1983. - С.198-200.
12. Інонаціональні мотиви поезії Ю.Федьковича/ Тези доп. респ. наук. конференції, присвяч. 150-річчю з дня народження Ю.Федьковича. - Чернівці, 1984. - С.101-102.
13. Творче освоєння Лесею Українкою фольклорно-міфологічної стихії// Ідейно-художнє новаторство в українській літературі. Збірник наук. праць. - К.: КДЛІ, 1985. - С.121-128.
14. Драматургія І.Карпенка-Карого 900-х рр. XIX ст. і фольклор/ Тези наук. конференції, присвяч. 140-річчю від дня народження І.Карпенка-Карого. - Кіровоград, 1985. - С.78-79.
15. Поезія народу натхненний. - Народна творчість та етнографія. - 1985. - № 6. - С.64-65.
16. Поезія І.Франка й інонаціональний фольклор./ Тези доп. обл.наук. конференції, присвяч. 130-річчю з дня народж. І.Франка.- Івано-Франківськ, 1986. - С.64-66.
17. Фольклористична діяльність В.Грінченка. - Народна твор-

чість та етнографія. - 1988. - № 6. - С.18-30.

18. "Не вмере поезія, не згине творчість духа..." - Літературна Україна. - 1989. - 2 лютого.

19. Інонаціональна тематика оригінальної поезії Павла Грабовського// Громадянський пафос української літератури. Збірник наук. праць. - К.: КДЛІ, 1988. - С.57-64.

20. Поезія П.Грабовського та фольклор/ Тези доп. та повід. обл. літ. читань, присвяч.125-річчю від дня народження П.Грабовського. - Суми, 1989. - С.51-52.

21. Фольклоризм тетралогії "На високій полонині" С.Вінченза в контексті української дожовтневої прози про Гуцульщину. - Народна творчість та етнографія. - 1989. - № 5. - С.10-18.

22. Літературознавство - вуз-школа/Матеріали "круглого столу". - Радянське літературознавство, 1988. - № 7. - С.7-8.

23. До проблеми фольклоризму ліричної й ліро-епічної поезії М.Старицького/ Тези доп. і повід. наук. конференції. - К., 1990.- С.9-11.

24. Поети-"молодомузі вці" і фольклор. - Слово і час, 1990.- № 9. - С.56-61.

25. Фольклористичний набуток Б.Грінченка/ Зб.: Фольклор у духовному житті українського народу. Регіональні наукові читання.- Львів, 1991. - С.22-3.

26. Українська поезія кінця ХІХ - поч.ХХ ст. і фольклор. - Українська мова і література в школі. - 1991. - № 8. - С.85-91.

Підписано до друку 25.08.1992р.Об.І, 6.Формат 60x84 1/16.

Друк офсетний.Тир.100.Зам.602.Безплатно.

ЛОД КДЛІ ім.Драгоманова,Київ.Пирогова,9.